

Türkiye’de Siyasî Partilere Yapılan Devlet Yardımı ve Siyasî Partilerin Malî Denetimi

Erdal Abdulhakimoğulları*

1. Siyasî Partilere Devlet Yardımı (Malî Yardım)

1.1. Genel Olarak

Para ya da malî imkân partiler için çok büyük önem arz eder. Zira seçim para demektir. Parti kurmak, çalıştırmak, seçimlerde aday gösterebilmek için, kesin olarak paraya ihtiyaç vardır¹. Hiç şüphesiz ki siyasî partilerin varlıklarının devamı teşkilâtlarının güçlü, maddî kaynaklarının yeterli olmasına bağlıdır.² Her parti, faaliyette bulunabilmek, masraflarını karşılayabilmek için malî kaynağa gereksinme duyar³.

Partilerin malî kaynakları toplumsal ve ekonomik yapı, parti sistemi ve seçim kam-

panyalarında uygulanan yöntemlere göre ülkeden ülkeye değişebilir⁴. Uygulamada siyasî partilere malî kaynak sağlamada üç yöntem görmektediriz⁵:

1. Partilerin malî kaynağı, öncelikle, üyelere alınan aidatlar, parti yatırımları, yayınlar, bayrak, flâma, rozet gibi tanıtıcı ürünlerin satışları ve partinin düzenlediği konser ve yemek gibi çeşitli faaliyetlerden elde edilen gelirlerdir⁶. Ancak, her parti aidat toplama faaliyetini aynı oranda vurgulamaz. İhtiyacını bağışlarla, devletten sağladıkları gelirlerle giderebilen partilerin, üyeleri üzerinde aidat toplamak için daha az baskıda bulunmaları beklenebilir. Başka kaynakların sınırlılığı söz konusu olduğunda, üye aidatları ağırlık kazanacaktır⁷.

2. Özel şahıslar, şirketler, meslek grupları, sendikalar ve çıkar gruplarından sağlanan

* Yrd.Doç. Dr., Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Öğretim Üyesi.

¹ Claire M. Smith, *Where's the Party? Federalism and Political Finance Legislation in the United States and Germany*, Amerikan Siyasî Bilimler Derneği'nin 2001 yılı yıllık toplantısında sunulan tebliğ, San Fransisco, 30 Ağustos-2 Eylül, 2001, s. 2.

² İter Turan, *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, Der Yayınları, İstanbul, 1986, s. 106.

³ Esat Çam, *Siyaset Bilimine Giriş*, Der Yayınları, İstanbul, 1987, s. 208.

⁴ Klaus Von Beyme, *Political Parties Western Democracies*, New York: St. Martin's Pres, 1985, s. 195.

⁵ Ali Yaşar Sarıbay, *Siyasal Sosyoloji*, Der Yayınları, İstanbul, 1998, s. 120. ; Beyme, s. 201.

⁶ Susan E. Scarrow, *Parties and Their Members Organizing For Victory in Britain and Germany*, Oxford University Pres, 1996, s. 114.

⁷ Turan, s. 107.

bağışlar⁸. Almanya'da 1983'te sunulan bir kanun tasarısında, büyük şirketler tarafından yapılanlar dahil, bağışlanan miktarın bağışta bulunanın gelirinin %5'ini aşmaması ve bu miktarın vergiden düşülmesi öngörülmüştür.⁹ Ayrıca, başta ABD ve Türkiye olmak üzere pek çok ülkede siyasî partilerin dış kaynaklı bağış ve yardım alması yasaklanmıştır. Ancak, ABD'de etkinlikte bulunan yabancı şirketler ve bu ülkede yaşayan yabancılar partilere bağış yapabilmektedirler.¹⁰

3. Bir diğer malî kaynak, siyasî partileri, sermaye ve iş çevrelerinin baskısından korumak amacıyla öngörülen hazine yardımıdır.¹¹ Bu yöntem birçok Batı demokrasisinde de kabul edilmiştir. Devlet yardımı ilk olarak 1959'da Almanya'da uygulanmaya başlamıştır. Ardından 1965'te Türkiye, 1967'de Finlandiya, 1969'da İsrail, 1970'te Norveç, 1974'de Kanada ve İtalya, 1975'te Avusturya ve 1977'de İspanya aynı yöntemi uygulamaya başlamıştır.¹² Fransa'da devlet yardımı 1988 yılına kadar yalnızca seçime katılan adayın seçim kampanyası için öngörülmüştü. 1988 yılında çıkarılan kanunla Fransa'da da siyasî partiler malî yardım kapsamına alınmıştır.¹³ ABD'de, vergi yükümlüleri gelir vergisi bildirim formlarında, ödeyecekleri vergiden siyasî partilere katkıda bulunup bulunmayacaklarını kendileri belirleyebilmektedirler. Bu şekilde oluşan fondan, seçim zamanı, partilere aldıkları oyla orantılı olarak pay da-

ğıtılmaktadır.¹⁴ Bunun yanı sıra, İngiltere ve İrlanda gibi partilere devlet yardımına sıcak bakılmayan birçok ülkede, partilere ve adaylara, seçmenlere parasız seçim broşürü postalanması, bedava ulaşım ve toplantı yeri sağlanması ve özel bağış sahiplerine uygulanan indirimli özel vergi tarifeleri gibi dolaylı nitelikte yardımlar da yapılmaktadır.¹⁵ İngiltere'de devlet yardımı partinin genel etkinliği için değil, yalnızca parlamento içindeki çalışması ile sınırlı olmak kaydıyla verilmektedir.¹⁶ Dolaylı yardım kapsamında, Almanya'da siyasî partilerin yan kuruluşu olarak etkinlikte bulunan ve parti yandaşlarının bir çeşit siyasî eğitimini üstlenen siyasî vakıflar da devlet yardımı almaktadır.¹⁷

Siyasî partilere yapılan devlet yardımı, çok tartışılan, üzerinde sıkça anayasal ve yasal değişiklikler yapılan bir konu olmuştur. Yine, ülkemizde siyasî partilere hazine yardımının kamu yararı amacıyla değil de bir ölçüde muhalefetin bölünmüşlüğüne körikleme amacıyla öngörüldüğü hususunda da doktrinde görüşler yer almaktadır.¹⁸ Bir başka görüşe göre, politikacıların parasal açıdan çok fazla desteklenmesi, kamusal kaynakların haksız yere sömürüldüğü izlenimi verdiği için ahlâkî bir sorun yaratmaktadır. Çok az desteklenmesi ise, politikaya atılanlara yeteri kadar maddî destek sağlanmazsa, politika sadece parası olan zenginlerin dar bir oyun alanına dönüşür, kısıtlı olanağı olan kişiler politikaya giremez, bu da demokratik ahlâk açısından sorunlar yaratır.¹⁹

⁸ Aileen Walker, "The Political Parties, Elections and Referendums Bill-Donations", Resarch Paper, 002, Parliament and Constitution Centre House of Commons Library, January 2000, s. 29; Scarrow, s. 114-115.

⁹ Beyme, s. 201.

¹⁰ Claire, s. 12.

¹¹ Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002, s. 96; Herald Schüller, *Türkiye'de Sosyal Demokrasi, Particilik, Hemsericilik*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999, s. 71.

¹² Scarrow, s.114; Beyme, s. 203; Çam, s. 208; Ergun Özbudun, "Siyasî Partiler ve Demokrasi", Siyasî Partiler ve Demokrasi Sempozyumu, TESAV Yayını, Ankara, 1995, s. 17.

¹³ Fazıl Sağlam, *Siyasî Partiler Hukukunun Güncel Sorunları*, Beta Yayınları, İstanbul, 1999, s. 30.

¹⁴ Mehmet Dülger, "Siyasî Partilerin ve Seçim Kampanyalarının Finansmanı", Siyasî Partiler ve Demokrasi Sempozyumu, TESAV Yayını, Ankara, 1995, s. 55.

¹⁵ Walker, s. 30; Scarrow, s. 120.

¹⁶ Sağlam, s. 29.

¹⁷ Scarrow, s. 118.

¹⁸ Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku*, Beta Yayınevi, İstanbul, 1996, s. 321; Bülent Tanör, *Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, BDS Yayınları, İstanbul, 1991, s. 198.

¹⁹ Türker Alkan, *Siyasal Ahlâk ve Siyasal Ahlâksızlık*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1993, s. 121-122.

Ayrıca, ülkemizde siyasî partiler ve önderleri, çoğu zaman kendileri için, daha sonra kendilerine birtakım yükümlülükler getireceğini bile bile denetim dışı, dolaylı sayılabilecek yardımlar da alabilmektedir. Şöyle ki; bedeli ödenmemiş araç gereçleri, gerek normal zamanlarda, gerekse seçim dönemlerinde dostluk, hemşehricilik ya da sempatanlık yaklaşımıyla kabul etmekte ve bunları kullanabilmektedirler.²⁰

1.2. Hukukumuzdaki Düzenleme²¹

Ülkemizde siyasî partilere hazine yardımı ilk defa 1965 tarihli 648 sayılı Siyasî Partiler Kanunu (SPK)'nda düzenlenmiştir. Siyasî partilere hazine yardımı yapılması ile ilgili kanun birçok kez değişikliğe uğramış; Anayasa Mahkemesi'nin bu konuyla ilgili vermiş olduğu kararlarında almış olduğu tutum da sürekli değişmiştir.

1961 Anayasası'nda olduğu gibi 1982 Anayasası'nda da ilk zamanlar siyasî partilere yapılacak hazine yardımı konusunda herhangi bir düzenleme yoktu ve hatta bu husus 2820 sayılı SPK'da dahi yer almamıştı. Daha sonra SPK'da yapılan değişiklikle siyasî partilere yapılacak hazine yardımı yeniden düzenlenmiştir.²² Bu düzenlemeyle, hazine yardımından yararlanabilmek için genel seçimde %10 barajını aşma şartı getirilmiştir. Daha sonra yapılan bir değişiklikle bu oran %7'ye indirilmiştir.²³ Bu değişiklikler partiler arasında eşitsizlik yaratıldığı gerekçesiyle iptal dâvası konusu olmuş, ancak Anayasa Mahkemesi bu istemleri yerinde görmemiştir. Anayasa

Mahkemesi'ne göre "Seçimlere katılabilmek koşullarını sağlayamayan ve seçimlere katıldığı hâlde aldığı oyla yeterli oranda seçmen kitlesinin güvenini kazanamadığı anlaşılan bir siyasî partinin millî iradenin oluşmasına, daha büyük seçmenin güvenini kazanan güçlü partiler gibi katkıda bulunacağı düşünülemez. Dâva konusu düzenlemeyle partiler arasında bir ayırım yapılmamış, büyüklük ve güçlerine göre sağladıkları kamu yararı göz önünde tutularak farklı davranılmıştır. Bu durum Anayasa'nın 10. maddesine aykırı değildir."²⁴

Hazine yardımından yararlanabilmek için genel seçimde %7 barajını aşma şartı getirilmesiyle, "TBMM'de temsil edilen ve en az yardım alan siyasî partiye verilen yardım miktarı esas alınarak ve 350 milyon liradan az olmamak üzere milletvekili genel seçimlerinde oyların %7'sinden fazla oy alan partilere de yardım yapılması" kanunlaşmıştır (Ek madde. 1/5) Yine aynı değişiklikle, devlet yardımından yararlanacak siyasî partilere milletvekili seçimi yapılacak yıl üç katı, mahallî idareler seçimlerinin yapılacağı yıl ise iki kat; her iki seçim aynı yıl içinde yapılırsa en fazla üç katı yardım yapılması kabul edilmiştir (Ek madde 1/6). Bu düzenleme ile, siyasî partilere yapılan devlet yardımı daha kapsamlı bir yapıya bürünmüştür. Daha sonra yapılan bir düzenleme ile, daha önce seçimlere katılmamış olsalar da, TBMM'de 10 veya daha fazla milletvekili bulunup ta devlet yardımı alamayan ve seçimlere girme hakkını elde edecek şekilde örgütlenmesini tamamlayamamış partilere ve bu partilerin 10'dan az olmamakla birlikte en az üç veya daha fazla milletvekiline sahip olmaları hâlinde kendilerine devlet yardımı yapılması kabul edilmiştir (Geçici Madde 16).

Siyasî Partiler Kanunu'ndaki bu düzenlemeler göstermektedir ki siyasî partilerin dev-

²⁰ Schuler, s. 71; Erdoğan Yıldırım, *Türkiye'de Siyaset Süreci ve Profesyonel Siyasette Benliğin Kurulması-SHP Örneği*, Ark Yayınevi, Ankara, 1995, s. 99.

²¹ Hukukumuzda Mevzuattaki düzenlemeler için bkz. Burhan Kuzu, *Türk Anayasa Metinleri ve İlgili Mevzuat*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2000.

²² Kanun No. 3032, KT. 27.06.1984, (RG: 9.7.1984-18453)

²³ Kanun No. 3470, KT. 7.8.1988, (RG: 13.8.1988-19898)

²⁴ E. 1988/39, K. 1989/29, Kt. 6.7.1989, *AMKD*, Sayı 24, s.23-29.

letten aldıkları yardım dört sınıfta gerçekleşmektedir. Bunlar:

1. %7'lik ülke genel barajını geçerek TBMM'de temsil edilme hakkını elde eden partiler. Bu partilere, her yıl hazineden ödenmek üzere o yılki genel bütçe gelirleri "(B) Cetveli" toplanmış beşbinde ikisi oranında ödenek malî yıl için konulur (Ek Madde. 1/1).

2. Genel seçimlerde %7'den fazla oy aldıkları hâlde TBMM'de temsil edilmeyen partiler. Burada birinci kategoriye giren en az yardım alan siyasî partinin aldığı yardım miktarı ile partinin genel seçimlerde aldığı geçerli oyla orantılandırılarak yardım miktarı hesaplanır ve bu yardım tutarı 350 milyon liradan az olamaz (Ek Madde. 1/4).

3. TBMM'de 10 veya daha fazla milletvekili olup, seçimlere girebilecek şekilde örgütlenmesini tamamlayamayan partiler. Bu partilere de en az devlet yardımı alan parti kadar yardım yapılır (Geçici Madde. 16).

4. Seçimlere girme hakkını elde edecek şekilde örgütlenmiş ve TBMM'de 10'dan daha az, ancak en az 3 veya daha fazla milletvekili ile temsil edilen partiler. Bu partiler de en az devlet yardımı alan partiye yapılan yardımın 1/4'ü kadar yardım alır (Geçici Madde 16). Ancak bu düzenlemenin de bir takım sakıncaları da yok değildir. Zira, halkın örgüt olarak oy vermediği, resmen seçimlere katılmamış partilere hazineden yardım yapılması, gündeme, milletvekili transferlerini ve partiler arası pazarlıkları getirecektir. Bu çalışmalar özellikle seçim öncesi dönemlerde yoğun olarak gündemi meşgul etmektedir.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere ülkemizde siyasî partilere yapılan yardım sistemi olarak, hem yıllık hem de seçim dönemlerinde nakit devlet yardımını esas alan bir sistem uygulanmaktadır.

1982 Anayasası'nda 23.7.1995 tarihinde yapılan 4121 sayılı değişiklikle partilere yapı-

lan devlet yardımı bir Anayasa kuralı olarak benimsenmiştir. Bu durum 68. maddenin son fıkrasında, "Siyasî partilere, Devlet, yeterli düzeyde ve hakça malî yardım yapar. Partilere yapılacak yardımın, alacakları üye aidatının ve bağışların tâbi olduğu esaslar kanunla düzenlenir." şeklinde ifade edilmektedir.

Siyasî partilerin gelir kaynakları ve harcamaları konusu, beraberinde bunların denetimini de gündeme getirmektedir. Partilerin gayrimeşru ya da yasal olmayan gelir kaynakları elde etmeleri, özellikle iktidar partilerini iş ve sermaye gruplarının baskısı altına sokabilmektedir.²⁵

1.3.Yaptırım

Anayasa Mahkemesi denetimi sonucunda SPK'ya uygun olmayan gelir ve giderleri saptanan parti/partiler için, hazine tarafından gelirlerine el koyma, parti sorumlularına uygulanan para ve hapis cezaları ve partinin kapatılması gibi değişik yaptırımlar uygulanmaktadır. Siyasî partilerin malî denetimiyle ilgili uygulanacak yaptırımlar ilderde, "Siyasî Partilerin Malî Denetimine İlişkin Düzenlemeler" başlığı altında ayrıntılı bir şekilde açıklanacaktır.

2. Siyasî Partilerin Gelir ve Giderleri

2.1. Siyasî Partilerin Gelir Kaynakları

Siyasî partilerin gelir kaynakları SPK'da tahdidi olarak sayılmıştır. SPK'nın 61. maddesinde partiler için on çeşit gelir kaynağı kabul edilmiş ve parti malvarlığından elde edilecek gelirler dışında tüm diğer kaynaklardan elde edilecek gelirler vergi, resim ve harçlardan muaf tutulmuştur (mad.61/Son).

Siyasî partilerin, 61. maddede belirtilen kaynakları şunlardan oluşmaktadır:

²⁵ Teziç, s. 322.

-Parti üyelerinden alınacak giriş aidatı ile üyelik aidatı,

-Partili milletvekillerinden alınacak milletvekilliği aidatı,

-Aday adaylarından alınacak özel aidat,

-Parti bayrağı, flâması, rozeti ve benzeri rumuzların satışından sağlanacak gelirler,

-Parti yayınlarının satış bedelleri,

-Üye kimlik kartlarının ve parti defter, makbuz ve kağıtlarının sağlanması karşılığında alınacak ücretler,

-Parti tarafından düzenlenen balo, eğlence ve konser faaliyetlerinden sağlanacak gelirler,

-Parti mal varlığından elde edilecek gelirler,

-Bağışlar,

-Devlet tarafından yapılan yardımlar.

Ayrıca, SPK'nın Geçici ve Ek maddelerinde de, siyasî partilere düzenli olarak her yıl ve seçim dönemlerinde devlet tarafından yapılacak yardımların ilkeleri belirlenmiştir.

SPK, üyelik aidatlarına bir sınır getirmekle birlikte, üyelik aidatlarının üst ve alt sınırının belirlenmesini siyasî partilerin tüzüklerine bırakmıştır (mad. 62). Bunun yanı sıra SPK, milletvekilliği aday adaylığı aidatını, milletvekili ödeneğinin net bir aylık tutarını aşamayacağını öngörmüştür (mad. 64). Anayasa'nın 69. maddesine uygun olarak SPK'nın bağışları düzenleyen 66. maddesinde son yapılan değişiklikle sendika, dernek, vakıf vb örgütlerden partilere maddî destek ve bağış yapılması serbest bırakılmıştır.

Gelirlerin sağlanmasında uyulacak yöntemi düzenleyen SPK'nın 69. maddesi, partilerin gelirlerini makbuz karşılığında sağlayacağını; gelir sağlanan kimsenin kimliğinin makbuz dip koçanına açıkça yazılmasını öngörmüştür. Anayasa Mahkemesi'nin yaptığı denetimde ise bağış yapanların kimlikleri saklı tutulmaktadır. Bir görüşe göre, Anaya-

sa Mahkemesi, düşünce ve düşünceyi açıklama özgürlüğünün bir parçası olarak bu bilgilerin gizliliğini korumalıdır²⁶.

Yine, ülkemizde siyasî partiler, bir kamu kuruluşu olan Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'ndan seçim dönemlerinde belirli süre yararlanmak suretiyle kamuoyuna seslenebilmektedirler. Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanun'un 52. maddesine göre, seçime katılan siyasî partilere 10'ar dakikalık iki konuşma hakkı tanınmıştır. Ayrıca, mecliste grubu bulunan partilere ve ana muhalefet partisine ek olarak 10'ar dakikalık bir süre daha tanınmıştır. İktidar partisine veya iktidar partilerinden büyük olanına ise ek olarak 20 dakikalık bir konuşma süresi tanınmıştır. Böylece iktidar ve çoğunluk partileri lehine hiç de âdil olmayan bir düzenleme yapılmıştır.

2.2. Siyasî Partilerin Giderleri

SPK'nın 70. ve 72. maddelerine parti giderleri ile ilgili hükümler konulmuştur.

70. maddeye göre, bir siyasî partinin bütün giderleri, o siyasî partinin tüzel kişiliği adına yapılır ve siyasî partilerin giderleri amaçlarına aykırı olamaz. Beş milyon liraya kadar harcamaların makbuz veya fatura gibi bir belge ile belgelendirilmesi zorunlu değildir. Bağış üst sınırlarında olduğu gibi, bu tür gider üst sınırları da her yıl yeniden değerlemeye tabî olacaktır. Ancak, miktarı ne olursa olsun bütün harcamaların yetkili organ veya merciin kararına dayanması şarttır. Giderlere ait belgeler, beş yıl süreyle saklanır. Parti teşkilâtı bağlı bulunduğu üst kademeye gelir ve giderleri hakkında altı ayda bir hesap vermekle yükümlüdür.

²⁶ Doğu Perinçek, *Anayasa ve Partiler Rejimi*, Kaynak Yayınları, Ankara, 1995, s. 177.

3. Siyasî Partilerin Malî Denetimine İlişkin Düzenlemeler

3.1. Genel Olarak

Siyasî partiler demokrasinin en önemli kuruluşları olarak bütün faaliyetlerini kamuoyuna açık olarak yapmak ve bunu açıklamak zorundadırlar. Bunun yolu da denetimden geçmektedir. Demokrasinin açıklık rejimi olmasının tabii sonuçlarından birisi de siyasî parti faaliyetlerini, özellikle o faaliyetlerin yürütülmesini sağlayan malî kaynakların elde edilmesini ve kullanılmasını denetlemektir²⁷. Dolayısıyla, partilere üye olan, politikayla uğraşan veya bunların dışındaki bireyler, demokratik hakları gereği, toplumdaki siyasal faaliyetlerin kurumlarını oluşturan partilerin, hukukî ve malî yönden nasıl bir yolda ve yerde olduklarını bilmek isterler.

Siyasî partilerin gelir kaynakları ise, partiler hakkında ilk düzenleme fikriyle birlikte dikkat çekmiştir. Siyasî partilerin malî denetimi ile ilgili ilk hüküm ABD'de konulmakla birlikte, anayasal düzenleme olarak ilk kez 1949 tarihli Alman Federal Anayasası'nda böyle bir düzenlemeye rastlıyoruz.²⁸ Bu düzenleme bizim hukukumuzda 1961 Anayasası ile girmiştir. 1961 Anayasası, malî denetimi hem açıklığı sağlamak hem de iktidar partisinin baskı yoluyla gayrimeşru gelir elde etmesini önlemek amacıyla getirmiştir.²⁹

Siyasî partilerin malî denetimi kapsamında, seçim harcamalarının, Batı demokrasilerinde denetim altına alındığını görmekteyiz. İtalyan, Fransız, İngiliz ve Amerikan mevzuatında, seçim harcamalarının yapılacağı yer ve harcama kalemleri denetim altına alınmış-

tır.³⁰ Partilerin malî denetimi Fransa'da katı kurallara bağlanmıştır. Partiler, devlet yardımının yanı sıra, vergiden muaf üye aidatı ve bağış alabilmektedir. Ancak adayların parti dışındaki tüzel kişilerden bağış almaları yasaktır. Her parti, ayrı bir seçim finansmanı derneği kurmak ya da bir malî yetkili belirlemekle yükümlüdür. Bunlar sabit bir yerde bulunmak, tek bir banka hesabına sahip olmak, defter tutmak ve her yıl yargı yeri benzeri bağımsız bir makam önünde hesap vermekle yükümlüdür. Bu denetimin yaptırımını yalnızca malî nitelikte olmayıp, ilgili politikacının bir yıl süre ile seçim hakkını kaybetmesine yol açabilecek boyuttadır³¹. Yine, Fransa'da belirli bir seçim bölgesinde, aday, o seçim bölgesinde kayıtlı seçmen sayısının iki mislinden fazla, ne broşür yayımlayabilir, ne bayrak, ne afiş hazırlayabilir. Bu harcamalar kanunda belirlenmiş sınırı aşarsa, aday seçilmiş olsa dahi, Anayasa Mahkemesi nezdinde temyiz edilebilmek kaydıyla seçimi iptal edilir.³² İtalya'da ise, 1997'de çıkarılan bir kanunla, 500.000 ile 50.000.000 Liret arasındaki bağışlar için vergi indirimini öngörülmüştür³³.

Her siyasî parti, bir ya da birkaç toplumsal grubun temsilciliğini yapmaktadır. Üye sayısı az, fakat malî gücü yüksek bir menfaat grubu, desteklediği siyasî parti iktidara geldiğinde, o iktidardan kendi ekonomik ve sosyal çıkarlarına öncelik tanınmasını isteyebilir. Bu ise, çoğunluğun oyları ile iktidara gelip azınlığın yararlarını gözetken bir iktidara yol açar ki, böyle bir iktidarın demokratik değil, oligarşik olacağı kuşkusuzdur.³⁴

Siyasî partilerin malî kaynaklarının denetlenmesi bu açıdan da önem arz etmektedir.

²⁷ Hamdi Mehter, *Siyasî Partilerin Malî İşlemleri ve Denetimleri*, Ankara, 1995, s. 3.

²⁸ Claire; s. 18.

²⁹ Abdullah Eren, *Türkiye'de Siyasî Partilerin Malî Denetimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1996, s. 28.

³⁰ Dülger, s. 56.

³¹ Sağlam, s. 30.

³² Dülger, s. 58, 57.

³³ Sağlam, s. 30.

³⁴ Yücekök, s. 69.

Böyle bir denetim, en azından demokrasiyi, şekli demokrasi olmaktan ve parasal gücü elinde bulunduran baskı gruplarının kontrolünden kurtaracaktır³⁵.

3.2. Malî Denetimin Yararları

Siyasî partilerin malî denetimindeki temel fayda, demokrasinin korunmasıdır. Demokrasi siyasî partilerle birlikte vardır. Özgür, genel ve eşit oy ilkesine dayalı seçimler demokrasinin temel ilkelerindedir. Seçimdeki bu özgürlüğe gölge düşürebilecek, partiler ve adaylar arasında açık bir eşitsizlik yaratacak maddî ilişkilerin önlenmesi, demokrasi açısından hayati önem taşımaktadır. Bu tür ilişkilerde denetim, partilerin gelir kaynakları ve giderleri ile ilgili kanunî düzenlemelerle ve gelir ve giderlerin denetimleriyle sağlanmaya çalışılmaktadır³⁶.

Siyasî partilerin gelir ve giderlerinin denetlenmesinin yararları kısaca aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1. Hangi toplumsal çıkar çevrelerinin hangi siyasî partiyi destekledikleri ortaya çıkar ve bu durum ülkedeki siyasî bilincin gelişmesine katkı sağlar.
2. Halkın seçime olan inancını güçlendirerek, dolaylı yollara sapma eğiliminde olanları siyasal risk altında tutarak bu yöndeki davranışları önler.
3. Seçimle işbaşına gelen yöneticiler üzerindeki maddî baskıları ortadan kaldırır.
4. Maddî kaynakların adaylar ve partiler arasında eşitsizlik yaratacak şekilde dağılmasının seçmen kitleleri üzerindeki ters tepkisini önler.³⁷

³⁵ Eren, s. 26-27.

³⁶ Özkan Tikveş, *Teorik ve Pratik Anayasa Hukuku*, İzmir, 1982, s. 476.

³⁷ Eren, s. 30.

3.3. Hukukumuzdaki Düzenleme

1982 Anayasası'nın 69. maddesinin 4. fıkrası, siyasî partilerin malî denetiminin Anayasa Mahkemesi tarafından yapılacağını öngörmektedir. 2820 sayılı SPK ayrıntılı bir şekilde partilerin gelirleri, kaynakları (mad. 61-69) ve giderleri (mad. 70-73) ile ilgili kuralların yanısıra, Anayasa Mahkemesi'nin yapacağı malî denetime ilişkin usuller ve bunun müeyyidelerini (mad.76-77) düzenlemektedir. SPK'da öngörülen müeyyideler, malî ve cezaî niteliktedir.

Siyasî partilerin malî denetimlerinin anayasal dayanağını oluşturan hükümleri, Anayasa'nın 148. ve 68. maddelerinin son fıkraları ile, "siyasî partilerin uyacakları esaslar"ı düzenleyen 69. maddenin 2., 3., 9. ve 10. fıkralarında görmekteyiz. Bunlardan Anayasa'nın 148. maddesi, Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkilerine; 68. madde siyasî partilere yapılacak yardımın, alacakları üye aidatının ve bağışların tabî olduğu esasların kanunla düzenleneceğine; 69. madde ise malî denetimin Anayasa Mahkemesi'nce yapılacağına ilişkindir. Anayasa'da 1995 yılında yapılan değişiklikle siyasî partilerin malî denetiminin Anayasa Mahkemesi'nce yapılacağı 69. maddenin 3. fıkrasında daha ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Buna göre, "siyasî partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Anayasa Mahkemesi'nce siyasî partilerin gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık hâlinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. Anayasa Mahkemesi, bu denetim görevini yerine getirirken Sayıştay'dan yardım sağlar. Anayasa Mahkemesi'nin bu denetim sonunda vereceği karar kesindir".

Ayrıca Anayasa'nın 69. maddesinin değişik son fıkrasına göre, "Siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenme ve kapatılma-

ları ile siyasî partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri, yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir”.

Malî kaynak sağlanmasına ilişkin yasaklar ise Anayasa'nın 69. maddesinin 2. ve 9. fıkralarında yer almaktadır. Bu maddenin 2. fıkrası şöyledir: “Siyasî partiler, ticarî faaliyetlere girişemezler.” 9. fıkra ise şöyledir: “Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddî yardım alan siyasî partiler temelli olarak kapatılır.”

Anayasa Mahkemesi, sadece siyasî partilerin malî denetimlerini doğrudan kendisi yapmakta, denetim için gerekli belge ve bilgileri başka bir kuruluşun ihbar istemi veya dava açmasına gerek olmadan kendisi denetlemektedir. Malî denetimle partilerin gelir ve giderleri tek tek incelenerek, bunların hukuka uygunluğu ya da partilerin gelir ve giderlerinin aykırılığına karar verilmektedir.³⁸

Anayasa Mahkemesi, yapmış olduğu malî denetime ilişkin kararlarının bir örneğini ilgili siyasî partinin genel başkanlığına, bir örneğini de o siyasî partinin sicil dosyasına konulmak üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderir. Malî denetim kararları Resmî Gazete'de yayımlanır.³⁹ Ancak, bu denetimler mahkemenin işlerinin yoğunluğu ve bürokratik işlemler dolayısıyla uzun sürmekte ve bu kararların yayınlanması gecikmektedir. Hatta, Refah Partisi örneğinde olduğu gibi, ilgili parti kapatılmış olmasına rağmen hâlâ gelir ve giderleri yayımlanmamış partiler mevcuttur.

Anayasa'nın malî denetime ilişkin öngördüğü yasaklayıcı ilkeler, SPK'nın 66., 67., 74., 77., 107., 110. maddeleri ve 111. maddenin (b) ve (c) bentleri ile 116. maddelerde daha ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir.

Siyasî partilerle ilgili malî düzenlemelere ilişkin 1995 Anayasa değişiklikleri, 1999 yılında yapılan değişiklikler ile SPK'ya da yanıtılmaya çalışılmıştır.

Bu konuya ilişkin uyum yasaları çerçevesinde SPK'nın 2. maddesine Anayasa'nın 69. maddesinin 3. fıkrasında yer alan “partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderleri” sözcüğü eklenmiştir. Yine buna benzer bir değişiklik, SPK'nın 74. maddesinde yapılmaktadır.

“Siyasî partilerin malî denetimi Anayasa Mahkemesi'nce yapılır. Anayasa Mahkemesi, siyasî partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin Kanuna uygunluğunu denetler.

Siyasî partilerin genel başkanları, karara bağlanarak birleştirilmiş bulunan kesin hesap ile parti merkez ve bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilâtının kesin hesaplarının onaylı birer örneğini Haziran ayının sonuna kadar Anayasa Mahkemesi'ne ve bilgi için Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na vermek zorundadırlar. Bu belgelere, ilgili siyasî partinin aynı hesap döneminde edindiği taşınmaz ve değeri yüz milyon lirayı aşan taşınır malların, menkul ve kıymetlerin ve her türlü hakların değerleri ile edinim tarihlerini ve şekillerini de belirten listeleri eklenir.” Bu maddenin ilk fıkrası ile ikinci fıkranın son cümlesi Anayasa değişikliği doğrultusunda getirilen yeni hükümlerdir. İkinci fıkranın ilk cümlesi ise değiştirilen düzenleme ile aynıdır. SPK'nın 74. maddesi hükümlerine aykırı hareket eden sorumlular hakkında üç aydan altı aya kadar hafif hapis ve 1999 yılında SPK'nın 111. maddesinde yapılan değişiklikte “onbeş milyon liradan otuz milyon liraya kadar hafif para cezası”, yine aynı maddenin (c) bendinde yapılan değişiklikte “altmış milyon liradan az olmamak üzere ağır para cezası” uygulanacaktır. Ayrıca, SPK'ya eklenen Ek 6. maddeye göre, SPK'da yer alan bağış ve cezalarla ilgili parasal değerler, her takvim yılı başından geçerli olmak üzere, o yıl için Ver-

³⁸ Özbudun, s. 73.

³⁹ Bkz. Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü, madde, 17.

gi Usûl Kanunu hükümlerine göre belirlenen ve duyurulan yeniden değerlendirme oranında artırılacaktır. Böylece zaman içinde enflasyon nedeniyle önemini yitiren parasal üst sınırların bir anlam ifade etmesi sağlanmıştır.

Yine aynı doğrultuda yapılan bir başka değişiklikle Anayasa Mahkemesi'nin yapacağı denetim ile ilgili olarak SPK'nın 75. maddesi değiştirilmiştir. Değişiklik ile 75. maddenin değişiklikten önceki hükmünün 2. fıkrasının ikinci cümlesinde yer alan "Bu denetimi Sayıştay denetçileri veya Maliye Bakanlığı'nın uzman elemanları ve diğer kamu kuruluşlarının uzman elemanlarından yararlanarak hazırlatacağı raporlar üzerinden yapılabileceği gibi..." hükmünden "Maliye Bakanlığı'nın uzman elemanları ve diğer kamu kuruluşlarının uzman elemanları" ibaresi çıkartılmış ve belirtilen cümle "Sayıştay'dan yardım sağlanarak hazırlatacağı raporlar üzerinden yapılabileceği gibi..." hâline dönüştürülmüştür. Ayrıca maddenin son fıkrasına, "Anayasa Mahkemesi'nin bu denetim sonucunda vereceği kararlar kesindir." hükmü eklenmiştir.

3.4. Yaptırım

Malî hükümlerin yaptırımını ile ilgili hükümler SPK'nın 76. maddesinde düzenlenmiştir. Ancak bu hüküm zaman içinde değişikliğe uğramıştır. 76. maddenin 1. fıkrası, "Bu kanun hükümlerine aykırı olarak bağış kabul ettiği, mal veya gelir edindiği, Anayasa Mahkemesi'nce tespit edilen siyasî partilerin bu yolla elde ettikleri gelirlerin tamamının, kanunda belirtilen miktarlardan fazla gelirlerle, taşınmaz malların kanunî miktarı geçen kısmının karşılığının hazineye irâd kaydedilmesine, taşınmaz malların ise Hazine adına tapuya tesciline karar verilir." şeklinde değiştirilmiştir.

Ayrıca değişikliğe uğrayan bir diğer madde SPK'nın 66. maddesi olmuştur. Bu değişikliğe göre,

"Genel ve katma bütçeli dairelerle mahallî idareler ve muhtarlıklar, kamu iktisadî teşebbüsleri, özel kanunla veya özel kanunla verilen yetkiye dayanılarak kurulmuş bankalar ve diğer kuruluşlar, kamu iktisadî teşebbüsü sayılmamakla beraber ödenmiş sermayesinin bir kısmı Devlete veya bu fıkra da adı geçen kurum, idare, teşebbüs, banka veya kuruluşlara ait müesseseler, siyasî partilere hiçbir suretle taşınır veya taşınmaz mal veya nakit veya haklar bağışlayamaz ve bu gibi mal veya hakların kullanılmasını bedelsiz olarak bırakamazlar; bağlı oldukları kanun hükümleri dışında siyasî partilere aynı hakların devrine dair tasarruflarda bulunamazlar. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, işçi ve işveren sendikaları ile bunların üst kuruluşları, dernekler, vakıflar ve kooperatifler, özel kanunlarında yer alan özel hükümlere uymak koşuluyla siyasî partilere maddî yardım ve bağışta bulunabilirler."

Yukarıdaki fıkranın dışında kalan gerçek ve tüzel kişilerin bir siyasî partiye aynı yıl içerisinde iki milyar liradan fazla kıymette aynı veya nakdî bağışta bulunması yasaktır. Bağış veya bağışların, bağışta bulunana veya yetkili temsilcisine veya vekiline ait olduğunun partice verilen makbuzda açıkça belirtilmesi gerekir. Böyle bir belgeye dayanılmaksızın siyasî partilerce bağış kabul edilemez.

Siyasi partiler, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden herhangi bir suretle aynı veya nakdî yardım ve bağış alamazlar."

SPK'nın 66. maddesinde yapılan bu değişiklik ile Anayasa hükümleri ile çelişen hükümler kaldırılmıştır. Yerinde bir düzenleme ile, maddenin 1. fıkrasında sayılan kuruluşlara, özel kanunlarında yer alan hükümlere uymak kaydıyla siyasî partilere maddî yardım ve bağışta bulunma imkânı sağlanmıştır. Yine

değişiklikle, gerçek ve tüzel kişiler tarafından siyasî partilere bir yıl içinde yapılabilecek maddî yardım ve bağışın üst sınırı elli milyon liradan iki milyar liraya yükseltilmekte ve aynı veya nakdî bağışın yanısıra, ayınların bedelsiz kullandırılması da aynı hükme tâbi kılınmaktadır. Ayınların bedelsiz kullandırılmasını da sınırlayan bu hüküm, madde gerekçesinde, siyasî partilerin ekonomik iktidarın etkisi altına girmelerini önleme amacı ile açıklanmaktadır⁴⁰. Son fıkra ise, Anayasa'nın 69. maddesinin 9. fıkrası doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir. Aynı bağlamda SPK'nın 79. maddesinin (b) bendi kaldırılmış, (c) bendi ise "Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, Türk uyruğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden herhangi bir suretle, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak yardım kabul edemezler, bunlardan emir alamazlar ve bunların Türkiye'nin bağımsızlığı ve ülke bütünlüğü aleyhindeki karar ve faaliyetlerine katılamazlar." ifadeleriyle değiştirilmiştir.

SPK hükümlerine aykırı bağış, kredi veya borç alınması, borç verilmesi ve bunlara ilişkin cezaî sorumlulukları düzenleyen SPK'nın 116. maddesi de 1999 yılında uyum yasaları çerçevesinde değişikliğe uğramıştır. Bu değişikliğe göre:

"Bu kanun hükümlerine aykırı olarak bağışta bulunan kimse ve bağışı kabul eden parti sorumlusu, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Bu kanunun hükümlerine aykırı olarak kredi veya borç veren veya alanlar ile bu krediyi veya borcu alan veya veren parti sorumlusu hakkında da yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır.

Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlar, Türk uyrukluğunda olmayan gerçek

ve tüzel kişilerden yardım veya bağış kabul eden parti sorumlusu veya aday veya aday aday bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

Ayrıca, SPK'nın 104. maddesine göre, siyasî partilerin malî denetiminden kaynaklanan bir nedenle kapatılması, SPK'nın dördüncü kısmında yer alan maddeler dışında kalan emredici hükümleriyle, öteki kanunlardaki ilgili hükümlere aykırılık hâlinde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla kanunî hükümlerin ihlâli hâlinde ilgili siyasî partinin kapatılması da mümkün olabilmektedir. Bu kapsamda, Anayasa Mahkemesi 10.2.1994 tarihinde, Yeşiller Partisi'ni 1988 yılı Kesin Hesabı'nı, yapılan uyarılara rağmen kanuna uygun bir şekilde vermediği gerekçesiyle kapatmıştır⁴¹.

4. Sonuç

Siyasî partilerin malî durumları ve malî denetimine ilişkin düzenlemeler alanında SPK'da 1999 yılında yapılan değişiklikler asgarî düzeyde de olsa, 1995 tarihli Anayasa değişikliklerine uyum sağlanmıştır. Ne var ki, Anayasa Mahkemesi'nin siyasî partiler üzerindeki malî denetiminin etkili olabilmesi, kanunda siyasî partilerin gelir ve giderleri, mal edimleri ve harcamaları konusunda saydamlığı sağlayacak daha etkili kurallara yer verilmesine bağlıdır.

İktidar partisinin, partilere yapılan hazine yardımının, belli birtakım partileri kayırma aracı olarak kullanmasının önüne geçmek için, seçim dönemleri için esas alınarak ve parti ayrımı yapılmaksızın sadece partilerin seçim harcamalarına yönelik olması gerekir.

Siyasî partilerin denetiminin, Anayasa Mahkemesi tarafından yapılması yerine malî denetimin, faaliyet konusu, uzmanlığı ve bir

⁴⁰ Sağlam, s. 185.

⁴¹ E. 1992/2, K. 1994/1, Kt. 10.04.1994, Sayı, 21901.

hesap mahkemesi olması dolayısıyla Sayıştay tarafından gerçekleştirilmesi daha uygun olsa gerekir.

Ayrıca, yabancı devlet ve kuruluşlardan yardım alma yasağı dışında getirilen yasakların uygulama şansları olmamakla birlikte, siyasî partilere yapılan bağışların kanunda belirtilen sınırı çok aştığı herkesçe bilinen bir gerçektir. Ayrıca, seçim dönemlerinde bu oranın daha da arttığını belirtmek gerekir. Ancak, bağış sahiplerinin kimliklerinin açıklanması, siyaset-para ilişkisine açıklık getirmesi bakımından denetimleri de kolaylaştıracaktır. Ayrıca, partilere yapılan büyük miktardaki bağışların ortaya çıkması için, şeffaflık ve kamuoyuna açıklama prensiplerinin yerine getirilmesi daha demokratik olacaktır. Dolayısıyla, bir çözüm olarak, yüksek miktardaki bağışlar vergilendirilebilir, küçük miktardaki bağışlara da vergi indirimi uygulanabilir.

Ülkemizde bilinen bir gerçek olan, seçim dönemlerinde devlet imkânlarının iktidar partileri tarafından kullanılması sorununa çözüm olabilecek kanuni düzenlemelere gidilmesi ve bu durumun hiç değilse denetim altına alınması gerekir. Ayrıca partilerin giderlerine de bir denetim ve üst limit getirilebilir. Bu bağlamda, seçim döneminde veya bu dönem haricinde bedelsiz olarak kullanılacak kaynakların tespiti ve denetim altına alınması gerekir.

Siyasî parti hesaplarının denetim raporları Resmî Gazete'nin yanı sıra, her yıl diğer basın yayın organlarında da yayınlanmak suretiyle kamuoyunun bilgisine sunulmalıdır.

Kaynakça

Alkan, Türker, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlak-sızlık*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1993.

Beyme, Von Klaus, *Political Parties Western Democracies*, New York: St. Martin's Press, 1985.

Çam, Esat, *Siyaset Bilimine Giriş*, Der Yayınları, İstanbul, 1987.

Dülger, Mehmet, *Siyasî Partilerin ve Seçim Kampanyalarının Finansmanı*, Siyasî Partiler ve Demokrasi Sempozyumu, TESAV Yayını, Ankara, 1995.

Eren, Abdullah, *Türkiye'de Siyasî Partilerin Malî Denetimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1996.

Kuzu, Burhan, *Türk Anayasa Metinleri ve İlgili Mevzuat*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2000.

Mehter, Hamdi, *Siyasî Partilerin Malî İşlemleri ve Denetimleri*, Ankara, 1995.

Özbudun, Ergun, *Siyasî Partiler ve Demokrasi*, Siyasî Partiler ve Demokrasi Sempozyumu, TESAV Yayını, Ankara, 1995, s. 17.

Özbudun, Ergun, *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002.

Perinçek, Doğu, *Anayasa ve Partiler Rejimi*, Kaynak Yayınları, Ankara, 1995.

Sağlam, Fazıl, *Siyasî Partiler Hukukunun Güncel Sorunları*, Beta Yayınları, İstanbul, 1999.

Sarıbay, Ali Yaşar, *Siyasal Sosyoloji*, Der Yayınları, İstanbul, 1998.

Smith, Claire M., *Where's the Party? Federalism and Political Finance Legislation in the United States and Germany*, Amerikan Siyasî Bilimler Derneği'nin 2001 yılı yıllık toplantısında sunulan tebliğ, 30 Ağustos – 2 Eylül, San Fransisco, 2001.

Scarrow, Susan E., *Parties and Their Members Organizing For Victory in Britain and Germany*, Oxford University Pres, 1996.

Schuler, Herald, *Türkiye’de Sosyal Demokrasi, Particilik, Hemşehricilik*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.

Tanör, Bülent, *Türkiye’nin İnsan Hakları Sorunu*, BDS Yayınları, İstanbul, 1991.

Teziç, Erdoğan, *Anayasa Hukuku*, Beta Yayınevi, İstanbul, 1996.

Tikveş, Özkan, *Teorik ve Pratik Anayasa Hukuku*, İzmir, 1982.

Turan, İlter, *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, Der Yayınları, İstanbul, 1986.

Walker, Aileen, “The Political Parties, Elections and Referandums Bill-Donations”, *Research Paper*, 002, Parliament and Constitution Centre House of Commons Library, January 2000.

Yıldırım, Erdoğan, *Türkiye’de Siyaset Süreci ve Profesyonel Siyasette Benliğin Kurulması-SHP Örneği*, Ark Yayınevi, Ankara, 1995.

Yücekök, Ahmet N, “Siyasi Partilerin Masraf Denetimi”, *AÜSBFD.*, C. XXVII, Ankara, 1972.

Kölelik Yolu

Frederick A. von Hayek

Yüzyılımıza damgasını vuran en büyük liberal düşünürler arasında Hayek, kuşkusuz, ilk akla gelen isimlerdendir. Elinizdeki kitap, düşünürün özgürlük savunusuna adanmış uzun entelektüel hayatının en çarpıcı ürünlerindedir.

Kölelik Yolu, son derece önemli bazı siyasal soruların cevaplarını aramaktadır. Özgürlük nedir? Sosyalizm, faşizm ve diğer totaliter sistemler neden özgürlükle uzlaşmaz bir çelişki içindedirler? Birbirine karşıt görünen özgürlük aleyhtarları anlayışlar yoksa aynı kökten mi türemişlerdir? Sözelimi "nazizmin sosyalist kökleri" nelerdir? Özgürlük, geçici bir güvenlik uğruna feda edilebilir mi? Kollektivist ekonomi altında demokrasinin ve azınlık haklarının yaşama şansı var mıdır?

Ülkemizdeki egemen sol atmosferin uzun yıllar gündemine bile almadığı bu sorular Hayek’de, liberal siyasal düşünce geleneği içinde tutarlı bir biçimde açıklanıyor. Yine ülkemizde çokça konuşulan, şarkıları söylenen, ama Hayek’in sınıflamasıyla "sahte"si revaçta olan ve ona en uzak kesimlerce kullanılan özgürlüğün kötü kaderi, ancak J. S. Mill’in Özgürlük Üstüne’siyle kıyaslanabilecek bu tür kitapların kendi dilimizde okunmasıyla değişebilecektir.

LIBERTÉ

Kitaplığınızda Özgürlüğe Yer Açın...